

T

EVALUEREN IN AMSTERDAM

In dit artikel kijken we naar evalueren. Wat is het ook alweer. Hoe deden en doen we het? Het aloude beeld is dat we een cijfer geven voor... En dan blijkt het cijfer een hele lading te dekken. In dit artikel een afbakening door een Amsterdamse bril.

Door: Hans Dijkhoff

Wat verstaan we onder evalueren?

Evaluatie is het verzamelen, interpreteren en presenteren van informatie teneinde de waarde van een resultaat of proces te bepalen. Met andere woorden, dat verzamelen, interpreteren en presenteren, leidt tot beoordelen, een beslissing nemen en rapporteren (Wikipedia).

Een plaatsbepaling van evalueren in ons huidige onderwijs.

Evalueren is meer dan het door de leraar eenmalig afnemen van een test aan het eind van een les of lessenreeks. Evalueren is een belangrijk hulpmiddel om het leren te bevorderen. We kijken dus door een bepaalde bril naar het evalueren en het gebruik ervan. Die bril is in de loop der jaren veranderd doordat de kijk op leren is veranderd. Een stukje geschiedenis.

BEHAVIORISME

We kennen allemaal prestatie- en vaardigheidstests. Dit soort tests is ontstaan in de tijd dat de behavioristische leertheorie onze leidraad was. Hierin volgde de leerling de instructie van de leraar, een docentgestuurde aanpak. Er was sprake van volgend onderwijs. Een voorbeeld is de Eurofittest. Zo'n test is een afspiegeling van wat iemand op bepaalde geïsoleerde onderdelen kan. Echter het leren wordt met zo'n test niet bevorderd of gemeten. Dit soort tests meet geïsoleerde bewegingen en geeft geen aanwijzingen over toepassing in reële situaties.

Neem een test 'tienmaal een bal opeenvolgend onderarms spelen'. Je krijgt dan info over de bewegingsuitvoering zelf, maar niet over de toepasbaarheid van deze vaardigheid in een volleybalspel 3 tegen 3 (Behets, 2006). De verschillende fasen van het evaluatieproces, met name de constructie, de afname, de interpretatie en de beoordeling van de toets en de uiteindelijke rapportering waren alle in handen van de docent. De leerling werd vergeleken met andere leerlingen of normen. Een ander voorbeeld: de shuttleruntest. Bij trap 6 had je een zes.

Het doel van de test is in kaart te brengen hoe de conditie van groepen is. Later werd daar een cijfer aan gehangen. Of touw klimmen; tot bovenin en drie touwen opschuiven was een 8. Degene met veel armspierkracht deed er zijn voordeel mee. Op deze wijze omgaan met evalueren/beoordelen wordt de 'testcultuur' genoemd. Deze zegt niets over de vordering die een leerling heeft gemaakt ten opzichte van zijn eerdere presteren. Als cijfers op deze wijze worden gebruikt, wordt de leerling die niet aan de norm voldoet, maar wel een enorme progressie heeft geboekt, groot onrecht aangedaan met alle gevolgen van dien. We wijzen onze studenten hierop en leren ze kritisch te zijn op wat ze op de stageschool tegenkomen.

NU HET CONSTRUCTIVISME

In het huidige onderwijs is de participatie van leerlingen steeds belangrijker geworden. Als we kijken naar de vernieuwde kerndoelen voor het VO dan zien we in de algemene doelstellingen dit staan:

- de leerling leert actief en in toenemende mate zelfstandig**
- de leerling leert samen met anderen**
- de leerling leert in samenhang**
- de leerling leert in een doorlopende leerlijn**
- de leerling leert in een uitdagende, veilige en gezonde leeromgeving**
- de leerling oriënteert zich.**

Sinds eind jaren '80 is de constructivistische leertheorie in het onderwijs zeer in zwang. Het is geen toeval dat de uitgangspunten van deze leertheorie overeenkomen met bovenstaande algemene afbakening binnen de kerndoelen.

Ons onderwijs dient zodanig te worden ingericht dat we deze doelen kunnen waarmaken.

Uitgangspunt is: ik wil de leerling helpen bij zijn leerproces. Ook op de ALO in Amsterdam hebben we tegenwoordig een overwegend constructivistische kijk op leren. Daarbij construeren de leerlingen zelf nieuwe kennis en vaardigheden en verbinden deze met reeds aanwezige kennis en vaardigheden. De focus ligt op het construeren en minder op het reproduceren van kennis en vaardigheid. Ik wil vooral de sterke en zwakke punten opsporen om het leerproces van de leerling te begeleiden en de eigen planning en instructie hierop af te stemmen. Daar heb je dan een individueel aangepast programma, een leerlingvolgsysteem voor nodig. Niet alleen de bereikte prestatie of het product wordt gemeten, maar ook het proces of de

voortgang en de inzet van de leerling. Hierdoor ontstaat een completer beeld van de leerling. Het is niet voor niets dat er verschillende leerlingvolgsystemen op de markt zijn gekomen de laatste jaren. Dit wil echter niet zeggen dat we testen maar moeten afschaffen. Het zijn uitstekende ijkmomenten om te kijken hoe een leerling ervoor staat. En laten we ze ook vooral daarvoor gebruiken. Het gevaar ligt echter op de loer dat ze als doel op zich worden gezien.

Als voorbeeld de onderdelen van de Eurofittest van te voren oefenen om een betere score te behalen (Behets 2006), of het een aantal weken oefenen van de eerder genoemde shuttle-runttest. Als je op die manier te werk gaat, leren we om de toets goed te kunnen maken, maar niet meer dan dat.

DOCENT IN ANDERE ROL

Dit vereist andere vaardigheden van de docent en dus een andere wijze van lesgeven en evalueren. Instructie maakt op sommige momenten plaats voor co-instructie en zelfwerkzaamheid. Evaluatie houdt ook in partnerevaluatie en zelfevaluatie. De rol van de leerling in de evaluatie wordt dus groter. De docenten op de ALO brengen deze wijze van kijken over op de studenten.

In deze zogeheten 'assessmentcultuur' worden de individuele vaardigheden, kennis en attitudes (integrale beoordeling van competenties) van leerlingen in kaart gebracht en beoordeeld in vergelijking met vooropgestelde criteria. De samenhang tus-

Het evaluatiegebeuren richt zich eerder tot het kunnen toepassen van basiskennis en -vaardigheden in situaties die zich in werkelijkheid voordoen. Bijvoorbeeld bij badminton. Het gebruik van de clear om de tegenstander achterin het veld te houden. Leerlingen leren door de clear in de spelsituatie te gebruiken het nut van deze techniek.

Als ze deze niet goed beheersen, kan deze techniek apart worden beoefend. Het nut daarvan is voortgekomen uit het spel. In de oefening geef je dan technische aanwijzingen. De didactische vorm die is gekozen heet spelen-oefenen-spelen. Bij spel is dit een van de manieren waarop de studenten worden voorbereid op de praktijk.

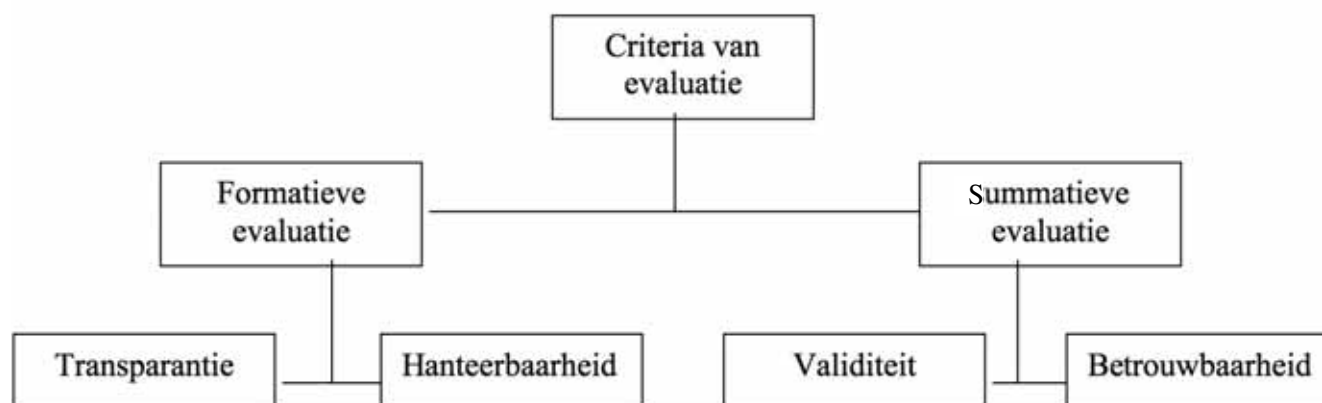
Met deze methode worden leerlingen uitgedaagd om zichzelf en elkaar te evalueren op criteria die door de leraar (al dan niet in samenspraak met de leerlingen) worden bepaald.

Partner- en zelfevaluatie ondersteunen elkaar en zijn op de eerste plaats gericht op het proces.

Hierdoor ontstaat ook een andere wijze van rapportage. Het puntenrapport wordt aangevuld met woordelijke uitleg, met profielen, die aangeven wat de leerling al bereikt heeft en wat nog niet.

Het gaat hier dan om het beschrijven van kwaliteiten als inzet, samenwerken, elkaar coachen, maar ook het gedrag tijdens de les, enzovoort.

Over de wijze waarop dat kan, leest u in 'Van cijfers geven naar leerlingen volgen' elders in dit nummer.

Figuur 1 Kwaliteitscriteria van het evaluatie-instrument

sen instructie en evaluatie is binnen de constructivistische kijk op leren nog nadrukkelijker. Ze wisselen elkaar voortdurend af. Dit leidt tot het continue bijsturen van het onderwijsleerproces. De evaluatie vormt de kern van het leerproces, waardoor zowel leerling als leraar informatie krijgen. De leraar kan met deze informatie kijken of hij de les wel goed heeft ingericht. Met de info kan hij zijn management en instructie plannen en eventueel bijsturen. Het onderwijs is ook op deze wijze ingericht. De criteria zijn vooraf bekend. We houden ze transparant en hanteerbaar. Aan de andere kant dienen we er ook voor te zorgen dat wat we doen valide en betrouwbaar is. De vier kwaliteitscriteria gelden voor beide vormen van evaluatie. Het accent per vorm van evalueren ligt alleen meer op de daaronder benoemde aspecten. (Brouwer, 1993) (zie fig 1).

ONDERSTEUNING

In de theorievakken wordt het onderwijs op deze wijze van werken ingericht en moeten de studenten aan de hand van de vooraf bekende criteria elkaars werk beoordelen. De wijze waarop ze dat doen, wordt door de docent gezien aan de hand van dezelfde criteria. Ook de manier waarop het onderwijs wordt afgesloten, is een gevolg van de inbreng die we van een student verwachten. Studenten brengen voor zichzelf in kaart wat ze nog te leren hebben en verwerken dat in hun stage. De stageopdrachten zijn zo opgesteld dat ze makkelijk zijn in te passen in het onderwijs op de stageschool. De studenten maken zelf de keuzes aan de hand van hun persoonlijk ontwikkelingsplan. Ze construeren dus hun eigen leerproces. Daarover leggen ze verantwoording af.

EVALUATIE

In de vorm van een assessment krijgt de student de gelegenheid zich te presenteren. Hij heeft van tevoren zijn portfolio ingeleverd met daarin voorbeelden waaruit blijkt dat hij aan de eisen van de ALO, de opleidingscompetenties, voldoet. In een gesprek met twee docenten (assessoren) toont hij aan dat de voorbeelden niet alleen op dat ene gebied de lading dekken. We noemen dit een criteriumgericht interview. Door middel van transfer naar andere bewegingsgebieden toont de student de toepassing aldaar aan.

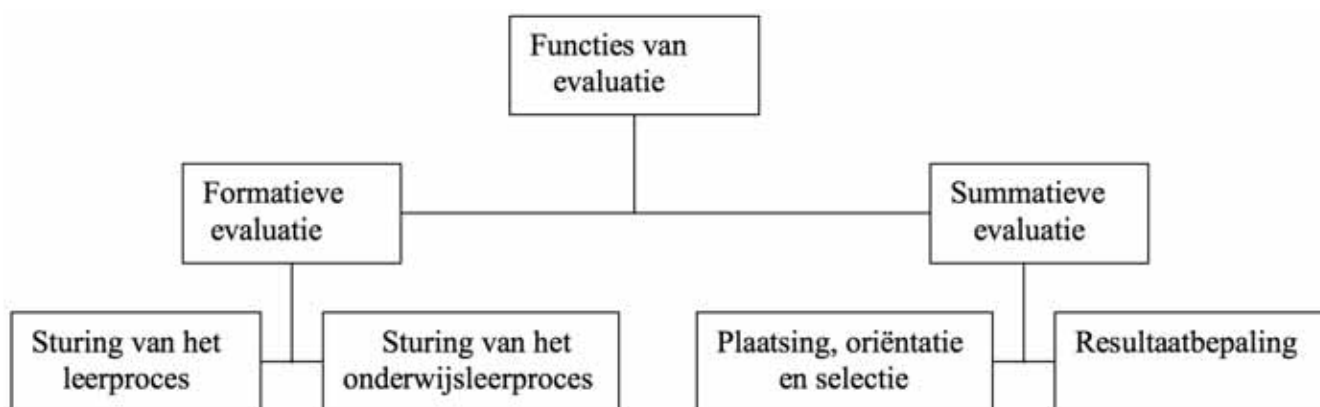
Het doel voor de docenten op de ALO in Amsterdam is de studenten inzicht te geven in de mogelijkheden en onmogelijkheden van zichzelf. De studenten spiegelen het gegeven onderwijs aan het onderwijs in de stage en proberen de huidige denkbeelden daar te laten aarden.

selecteren/determineren en ze op dat niveau af te rekenen. De standaard is alleen om te kijken 'waar de leerling staat'. En mochten alle kinderen op het hoogste niveau zitten dan heeft u de kans om (veel) meer met ze te doen (Ten Brinke et al). U stelt dan voor uw groepen de criteria voor die activiteiten naar boven bij.

DE ANDERE KANT VAN EVALUEREN

We hebben tot nu toe vooral gekeken naar de rol van evaluatie ten dienste van de leerling. Wat we de studenten ook meegeven is dat evaluatie ook kan dienen om te kijken naar de kwaliteit van je gegeven onderwijs. Een citaat:

'Door onvoldoende zicht op hun resultaten kunnen scholen en schoolbesturen moeilijk sturing geven aan de kwaliteit van hun onderwijs. Dit geldt voor alle scholen; ook voor het grote aantal

Figuur 2 De functie van evaluatie

VROEGER

Vroeger was het simpel. We vertelden dat we gingen afsluiten en de leerlingen kregen oefeningen die ze moesten uitvoeren. De docent zat langs de kant en noteerde een cijfer. Over hoe dat cijfer tot stand was gekomen, werd in de jaren '80 niet gepraat, maar als het moest, kon je wel het een en ander vertellen (zie artikel 'Van cijfers geven naar leerlingen volgen').

scholen van voldoende kwaliteit. Het systematisch evalueren is van essentieel belang. Op bijna tweederde van de scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs gebeurt dit niet of nauwelijks.'

Dit schrijft de Inspectie van het Onderwijs in het jaarlijkse Onderwijsverslag.

(Verslag inspectie onderwijs van mei 2008.)

Evalueren staat ten dienste van het leren en niet omgekeerd

Het vorig jaar uitgekomen *Basisdocument VO* heeft een heel andere insteek.

In de inleiding staat beschreven dat het boek vooral niet moet worden gebruikt als methode. Ook de beschreven deelname-niveaus moeten niet als individuele beoordelingsnorm worden gehanteerd. Ze zijn alleen een standaard voor kwaliteit. De leerlingen kunnen met die standaard worden vergeleken. Het is niet de bedoeling leerlingen daarmee te

Evalueren om je werk te verbeteren wordt kennelijk nog niet zo algemeen gezien. Wellicht een taak van de ALO's om in het werkveld onder de aandacht te brengen.

Eerder las u dat ook de docent informatie krijgt over zijn wijze van lesgeven, de planning, het management.

Nog maar weinigen gebruiken de progressie die leerlingen boeken om het rendement van hun lesgeven vast te stellen. En

	Testcultuur	Assessmentcultuur
Opvattingen over leren	Kennis en vaardigheid worden overgedragen	Kennis en vaardigheden worden opgebouwd
Relatie instructie-evaluatie	Gescheiden	Samenhangend
Rol leerkracht en leerling	Leraar is alleen verantwoordelijk	Leraar en leerling zijn samen verantwoordelijk
Functie van evaluatie en wijze van beoordelen	Beoordeling van de prestatie op basis van vergelijking met andere leerlingen of een bepaalde norm	Begeleiden waarbij rekening gehouden wordt met de individuele prestatie, vordering en inzet
Inhoud en aard van de evaluatiemethode	Basiskennis en -vaardigheden via observatie	Toepassen van basiskennis en -vaardigheden via verschillende evaluatiemethoden
Rapportering	Cijfer	Cijfer aangevuld met uitleg

Figuur 3 Kenmerken van testcultuur en assessmentcultuur (Behets 2006)

wie gebruikt methoden als 360°-feedback, reflectie, collegiale consultatie om zicht te krijgen op zijn eigen functioneren? (In de *Lichamelijke Opvoeding* (2008) leest u in de artikelen van Kees Faber over het nut van reflectie.)

Op de ALO in Amsterdam zijn dit veelgebruikte methoden om de studenten naar zichzelf te laten kijken. Deze kunnen uiteraard ook in het onderwijs worden toegepast.

Het *Basisdocument VO* kan hierbij een hulpmiddel zijn.

In dit boek staat niet alles beschreven. Wel krijgt u te zien op een manier om niveaus te beschrijven aan de hand van de gekozen kernactiviteiten. U kunt uw zelfgekozen activiteiten vergelijken met die in het *Basisdocument*. U creëert uw eigen criteria voor kwaliteit. Het proces van het bepalen van de productkwaliteit van uw eigen onderwijs verloopt daarna op vergelijkbare wijze.

Het geeft niet alleen leerlingen inzicht in hun vorderingen, maar ook derden als collega's en ouders.

Het maakt het een stuk makkelijker om verantwoording over ons vak af te leggen. Sterker nog; als het zo transparant is, hoeven we ons helemaal niet meer te verantwoorden.

SAMENVATTING

De ideeën over leren zijn in de loop der jaren onder invloed van wetenschappelijk onderzoek gewijzigd. In dit artikel las u over de basis waarop ons onderwijs was geschoeid en wat tegenwoordig het fundament is. Van het behaviorisme zijn we via het cognitivisme nu sterk onder de invloed van het constructivisme.

Dit vertaalt zich naar een ander soort onderwijs waarbij docenten (LO) ook andere vaardigheden dan het geven van een goede instructie in huis moeten hebben. Die sluiten aan op de andere rollen die leerlingen in de gymles kunnen hebben. Hierdoor is onze kijk op evalueren veranderd. Het is meer dan een praatje aan het eind van de les.

Studenten zetten hun traject uit. Dit wordt begeleid door de studieloopbaanbegeleider en de stagebegeleider en waarno-

dig bijgestuurd. In de vorm van een assessment leggen de studenten verantwoording af. De lessen helpen in dit traject de student bij het maken van zijn keuzes.

We kunnen evalueren gebruiken om vorderingen in beeld te brengen en we kunnen de kwaliteit van ons eigen onderwijs ermee onder de loep nemen. Met andere woorden, zijn de maatstaven die we zelf hebben aangelegd haalbaar gebleken voor de leerlingen? Louder cijfers geven komt hiermee in een heel ander daglicht te staan.

LITERATUUR

Behets, D. (2006). *Didactiek van het bewegingsonderwijs*. ACCO, Leuven.

Brinke, G. ten e.a. (2007), *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Jan Luiting Fonds, Zeist.

Brouwer, B. (1993). 'Evalueren in de klas. In negen stappen naar een evaluatie-instrument'. *Lichamelijke Opvoeding* jrg. 81, nr. 10.

Brouwer, B. (1999). 'Rapportcijfers, hoe kom ik eraan?' *Lichamelijke Opvoeding*, jrg. 87, nr. 5.

Struyf, E. (2000). 'Evalueren: een leerkans voor leraren en leerlingen. Over de evaluatiepraktijk in de klas en het evaluatiebeleid op school. *Studia Paedagogica* 26. Universitaire Pers, Leuven.

Definitie evaluatie: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Evaluatie>

Onderwijsverslag:

http://www.owinsp.nl/nl/home/naslag/Onderwijsverslag_2006_2007

Voor de kerndoelen: <http://www.kvlo.nl/sf.mcgi?175>

Voor artikelen over evalueren:

<http://e-competent.kennisnet.nl/informatief/evalueren>

Correspondentie: h.dijkhoff@hva.nl